

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького**

Шифр _____

Наказ ректора про
затвердження теми

До захисту допускається
завідувач кафедри
_____ І. І. Рекуненко

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

**«Удосконалення системи державного регулювання
експортно-імпортних операцій у сучасних умовах»**

281 «Публічне управління та адміністрування» (Державна служба)

Студента гр. ДСмз-01к _____ Пилявський Є.А.

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ *Пилявський Є.А.*

Науковий керівник: _____ к.е.н доц, Мартинець В.В.

Суми 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 Центр професійної та післядипломної освіти
 Кафедра управління імені Олега Балацького

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри _____
 _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА
 за спеціальністю

281 Публічне управління та адміністрування (Державна служба)
 студенту групи ДС.мз-01к
Пилявський Євгеній Анатолійович
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Удосконалення системи державного регулювання експортно-імпорتنих операцій у сучасних умовах»

затверджена наказом по СумДУ № _____ від _____ 20 ____ р.

2. Термін подання студентом закінченої роботи _____

3. Мета кваліфікаційної роботи дослідження способів удосконалення системи державного регулювання експортно-імпорتنих операцій з урахуванням факторів стану економічного потенціалу/інвестиційної привабливості регіону.

4. Об'єкт дослідження принципи і методи з державного регулювання експортно-імпорتنих операцій для забезпечення діяльності на регіональному рівні.

5. Предмет дослідження: економічні відносини між суб'єктами господарювання та органами державного управління з приводу регулювання експортно-імпорتنих операцій для стійкого розвитку експортноорієнтованого вітчизняного виробництва.

6. Кваліфікаційна робота виконується на Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, навчальні посібники, підручники, оглядові статті та тези конференцій вітчизняних та зарубіжних авторів, Інтернет-ресурси

7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

№ Пор.	Назва розділу	Термін подання
I	Особливості організації зовнішньоекономічної діяльності і регулювання експортно-імпорتنих операцій	
II	Програмно-інвестиційні аспекти вдосконалення експортно-імпорتنих операцій та їх регулювання	
III	Рекомендації до удосконалення регулювання експортно-імпорتنих операцій для залучення іноземних інвестицій у розвиток виробничого потенціалу регіону	

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра:

У розділі 1 студент повинен дослідити класифікаційні ознаки видів зовнішньоекономічної діяльності та їх організаційно-економічні характеристики.

У розділі 2 студент повинен територіальні та секторальні показники експортно-імпортного потенціалу територіальних виробничих комплексів.

У розділі 3 студент повинен запропонувати обґрунтовані принципи формування інвестиційного бізнес-клімату регіону.

8. Консультації щодо виконання роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Мартинець В.В.		
2	Мартинець В.В.		
3	Мартинець В.В.		

9. Дата видачі завдання _____

Керівник кваліфікаційної роботи _____

(підпис)

Мартинець В.В.

(П. І. П/б)

Завдання до виконання одержав _____

Пилявський Є.А.

Зміст	Стор.
Реферат	4
Анотація	6
Вступ	7
Розділ 1 Особливості організації зовнішньоекономічної діяльності і регулювання експортно-імпортних операцій	9
1.1. Зовнішньоекономічна діяльності та її нормативно-правове і організаційне забезпечення	9
1.2. Механізми забезпечення зовнішньоекономічної діяльності	14
1.3. Система державного регулювання експортно-імпортних операцій	17
Розділ 2 Програмно-інвестиційні аспекти вдосконалення експортно-імпортних операцій та їх регулювання	23
2.1. Територіальні та секторальні показники експортно-імпортного потенціалу територіальних виробничих комплексів	23
2.2. Визначення інвестиційної привабливості регіону для застосування механізму державного регулювання	28
Розділ 3 Рекомендації до удосконалення регулювання експортно-імпортних операцій для залучення іноземних інвестицій у розвиток виробничого потенціалу регіону	37
3.1. Принципи формування інвестиційного бізнес-клімату регіону	37
3.2. Системний підхід залучення іноземних інвестицій у розвиток виробничого потенціалу регіону та державного регулювання імпорту і експорту	42
Висновки	48
Список використаних джерел	51

РЕФЕРАТ

Випускна кваліфікаційна робота: 53 стор., 12 табл., 7 рис., 33 використаних джерела.

Мета роботи полягає у дослідженні способів удосконалення системи державного регулювання експортно-імпортних операцій з урахуванням факторів стану економічного потенціалу/інвестиційної привабливості регіону.

Відповідно до поставленої мети були вирішені такі **задачі**:

- провести аналіз класифікаційних ознак видів зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити складові механізму забезпечення зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити систему державного регулювання експортно-імпортних операцій;
- дослідити вплив рівня економічного потенціалу та інвестиційної привабливості регіону на зовнішньоекономічну діяльність;
- визначити основні напрямки удосконалення державного регулювання експортно-імпортних операцій для розвитку виробничого потенціалу регіону.

Об'єктом дослідження є принципи і методи з державного регулювання експортно-імпортних операцій для забезпечення діяльності на регіональному рівні.

Предмет дослідження є економічні відносини між суб'єктами господарювання та органами державного управління з приводу регулювання експортно-імпортних операцій для стійкого розвитку експортоорієнтованого вітчизняного виробництва.

У роботі були використані наступні **методи дослідження**: вивчення та узагальнення нормативно-правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності в Україні; аналізу класифікаційних ознак видів зовнішньоекономічної діяльності; факторного аналізу взаємного впливу та взаємної обумовленості рівня розвитку економічного потенціалу регіону та рівня залучення іноземних інвестицій; аналітичні та експертні методи оцінки

і прогнозування рівня інвестиційної привабливості регіону; методи державного регулювання експортно-імпортних операцій, групування факторів впливу на інтенсифікацію залучення іноземних інвестицій у розвиток виробничого потенціалу регіону.

Ключові слова: державне регулювання експортно-імпортних операцій, зовнішньоекономічна діяльність, економічний потенціал, інвестиційна привабливість, залучення інвестицій.

АНОТАЦІЯ

У магістерській роботі розглянуто класифікаційні ознаки видів зовнішньоекономічної діяльності та досліджуються складові механізму державного регулювання експортно-імпортних операцій та аналізується їх стан у регіоні. Визначені напрямки поліпшення інвестиційного клімату та залучення іноземних інвестицій у розвиток виробничого потенціалу регіону шляхом державного регулювання експортно-імпортних операцій.

Надано узагальнені пропозиції щодо державного регулювання експортно-імпортних операцій для забезпечення розвитку території.

АННОТАЦИЯ

В магистерской работе рассмотрены классификационные признаки видов внешнеэкономической деятельности и исследуются составляющие механизма государственного регулирования экспортно-импортных операций и анализируется их состояние в регионе. Определены направления улучшения инвестиционного климата и привлечения иностранных инвестиций в развитие производственного потенциала региона путем государственного регулирования экспортно-импортных операций.

Предложено обобщенные предложения по регулированию экспортно-импортных операций для обеспечения развития территории.

SUMMARY

The master's thesis considers the classification features of foreign economic activity and examines the components of the mechanism of state regulation of export-import operations and analyzes their state in the region. The directions of improvement of the investment climate and attraction of foreign investments in the development of the production potential of the region through the state regulation of export-import operations are determined.

The conclusions in a concise form contain generalized proposals for state regulation of export-import operations to ensure the development of the territory.

ВСТУП

Започатковане Міністерством економіки України експертне опитування «Оновлення Експортної стратегії України» [1] свідчить про суттєву увагу до інвестиційної складової розвитку експортного потенціалу національного товаровиробника. Тому мета нашої роботи полягає у дослідженні способів удосконалення системи державного регулювання експортно-імпортних операцій з урахуванням факторів стану економічного потенціалу/інвестиційної привабливості регіону.

Відповідно до поставленої мети були вирішені такі задачі:

- провести аналіз класифікаційних ознак видів зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити складові механізми забезпечення зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити систему державного регулювання експортно-імпортних операцій;
- дослідити вплив рівня економічного потенціалу та інвестиційної привабливості регіону на зовнішньоекономічну діяльність;
- визначити основні напрямки удосконалення державного регулювання експортно-імпортних операцій для розвитку виробничого потенціалу регіону.

Об'єктом дослідження є принципи і методи з державного регулювання експортно-імпортних операцій для забезпечення діяльності на регіональному рівні.

Предмет дослідження є економічні відносини між суб'єктами господарювання та органами державного управління з приводу регулювання експортно-імпортних операцій для стійкого розвитку експортоорієнтованого вітчизняного виробництва. Про це свідчать питання та пропоновані варіанти відповідей. Зокрема, серед питань експертам з рамками відповідей є наступні (порядкові номери запитань збережені):

Слід зазначити, що питання інституційної підтримки експортоорієнтованого розвитку національної економіки та впровадження

дієвих інструментів просування експорту тісно взаємопов'язані. Зокрема, прийнятий Верховною Радою України Закон № 3739 «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» [2] щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості» вводить поняття «ступінь локалізації». Законом передбачається, що Замовник має право здійснювати закупівлю товарів виключно у випадку, якщо ступінь локалізації їх виробництва в Україні перевищує чи дорівнює певному відсотку від загальної вартості. Таким чином Законодавець обмежує імпорт та забезпечує протекціонізм вітчизняному товаровиробнику. Прийняття цього Закону відповідає стратегічним цілям реформи підтримки експорту, що визначені Міністерством економіки України [3].

Саме ці обставини визначають актуальність дослідження умов та факторів, які будуть впливати на процеси імпортозаміщення. В ринкових умовах успішна реалізація стратегічних напрямків імпортозаміщення у суттєво залежить від ефективності використання наявного та перспективного економічного потенціалу регіональних виробничих систем та регулювання експортно-імпортних операцій. При цьому, головними структурними елементами економічного потенціалу (ресурсним забезпеченням) є виробничий і трудовий потенціали регіону. В свою чергу без створення сприятливих умов для інвестицій, в тому числі і зовнішніх, розвиток як виробничого так і трудового потенціалів не можливий.

Розділ 1

Особливості організації зовнішньоекономічної діяльності і регулювання експортно-імпортних операцій

1.1. Зовнішньоекономічна діяльності та її нормативно-правове і організаційне забезпечення

Головним правовим актом законодавства у зовнішньоекономічній діяльності є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [4]. Законом визначено зовнішньоекономічну діяльність як взаємовідносини господарюючих підприємств України та інших іноземних суб'єктів господарської діяльності, як за кордонами України так і у її межах. Цей Закон закріпив основні принципи вказаної діяльності, визначив її суб'єкти і види, встановив засади правового та економічного регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, а також юридичну відповідальність. Основні нормативно-правові акти, за допомогою яких регулюється зовнішньоекономічна діяльність наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Нормативна база у сфері зовнішньоекономічної діяльності

№	Нормативно-правовий акт	Основний зміст
1	Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [4]	Законом здійснюється правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в тому числі зовнішня торгівля, спеціалізацію та кооперацію в галузі виробництва, економічне, науково-технічне співробітництво, співробітництво в галузі будівництва, транспорту, надання різноманітних послуг.
2	Закон України від 20.12.2016 № 1792-VIII «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» [5]	Законом регулюється державна підтримка експортної діяльності із застосуванням механізмів страхування, гарантування та компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами. Це забезпечить умови для збільшення експорту товарів (робіт, послуг) із України на зовнішні ринки та забезпечить захист українських експортерів від ризиків неплатежів та фінансових втрат.

3	Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 № 1109 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2020 рік» [6]	Встановлює обсяги квот товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню у 2020 році
4	Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції» [12]	Законом визначено правові засади валютного регулювання, права та обов'язки учасників валютних операцій і уповноважених установ та встановлено їх відповідальність за порушення законодавства.
5	Закон України від 03.11.2016 № 1724-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» [7]	Усунення адміністративних перешкод для експорту товарів вітчизняного виробництва.
6	Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р «Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки» [8]	Затверджений план завдань і заходів з реалізації Експортної стратегії України (дорожньої карти стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки
7	Закон України від 22.12.1998 № 332-XI «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [9]	Законом з метою захисту інтересів українського товаровиробника вводиться порядок спеціальних розслідувань фактів неконтрольованого ввезення продукції в Україну що заподіює значну шкоду місцевому товаровиробнику
8	Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 893 «Деякі питання реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні» [10]	Встановлює порядок і терміни державної реєстрації іноземних суб'єктів, які здійснюють господарську діяльність в Україні.
9	Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 року № 1329 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт, яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2021 рік» [11]	Затверджено перелік товарів, експорт та імпорт яких підлягає заходам обмеження у 2021 році

Система законодавства, що регулює зовнішньоекономічну діяльність включає правові акти інвестування і валютне регулювання, встановлює норми фінансового, податкового та інших видів банківського, цивільного, митного регулювання, підприємницького законодавства та укази Президента, розпорядчі документи Кабінету Міністрів, інших міністерств та інших міністерств та відомств, що спрямовані на реалізацію державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [4] конкретно означено види зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Посередницькі операції без зміни права власності на товар (на підставі договорів доручення, спеціальних агентських договорів, тощо), здійснюються без обмежень [13].

Таким чином зовнішньоекономічна діяльність являє собою сукупність методів і засобів торгово-економічного, науково-технічного співробітництва, валютно-фінансових і кредитних відносин із закордонними країнами. Найважливішою частиною зовнішньоекономічної діяльності виступає зовнішньоторговельна діяльність, що визначається як підприємницька діяльність в області міжнародного обміну товарами, роботами, послугами, інформацією й результатами інтелектуальної діяльності [14].

Підприємство яке приймає участь у експортно-імпортних операціях – це самостійна юридична особа, що володіє, що має право здобувати майнові й немайнові права, мати обов'язки та бути позивачем у суді чи арбітражі. Як учасник зовнішньоторговельних операцій, підприємство повинне мати чіткий опис мети власної діяльності.

У зовнішньоекономічній діяльності організацій та підприємств основними операціями слугує саме обмін товарами.

Експорт – це вивіз товару, робіт і послуг з митної території України без зобов'язання по зворотному їх ввозі.

Імпорт – ввезення товару, або робіт чи послуг на українську територію через кордон без зобов'язання про зворотний вивіз.

Факт експорту або імпорту товарів фіксується в момент їхнього перетину митного кордону України.

Виділяються ще поняття реекспорту й реімпорту.

Реекспорт – це вивіз (перепродаж) раніше завезеного товару без його переробки на території України.

Реімпорт – ввіз попередньо вивезеного українського товару, що не піддавався переробці за кордоном України.

Контакти по угодах реекспорту й реімпорту мають певні особливості, а також відрізняються по митному оформленню.

Велику область зовнішньоторговельних операцій становить зустрічна торгівля.

Зустрічна торгівля – являє собою експортно-імпортні операції, де експортер зобов'язується прийняти в оплату вартості свого товару всю або частину вартості зустрічного імпортного товару покупця. Прикладом зустрічних операцій можуть бути відносини на основі бартеру, клірингові міждержавні угоди, угоди на основі давальницької сировини, угоди по оплаті поставок устаткування частиною товарів, зроблених на нових підприємствах [15]. Класифікація зовнішньоторговельних операцій наведена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація зовнішньоторговельних операцій

№	Класифікаційна ознака	Види операцій
1	По напрямках торгівлі	<p>Основними є договірні операції по купівлі-продажу товарів або по обміну товарами. Саме такі операції відображені у договорах зовнішньоторговельної діяльності.</p> <p>Допоміжні операції допомагають належно виконати основні операції. Це операції по транспортуванню й експедиції вантажів, страхуванню вантажів, фінансуванню зовнішньоторговельних операцій, розрахункам між експортерами й імпортерами, гарантуванню їхніх взаємних зобов'язань, а також митної й іншої операції, у тому числі агентські угоди з посередниками, постачальниками експортних і замовниками імпортних товарів, з рекламними агентами й організаціями, що досліджують кон'юнктуру ринків (кредитні, розрахунково-платіжні, рекламні, страхові, митні, валютні, транспортні</p>

		(транзитні, вантажно-розвантажувальні, агентування).
2	По предмету угоди	Товари й продукція.
		Сировина.
		Результати інтелектуальної діяльності, роботи й послуги.
3	По ступеню самостійності	Прямі обмінні (купівля-продаж).
		Посередницькі (комісійні, агентські, консигнаційні, брокерські).

У випадку суттєво складних основних операцій імпортери й експортери можуть залучати інші фірми або організації.

Розрахунки між учасниками зовнішньоторговельних операцій звичайно проводяться як власними, так коштами з інших джерел. Для скорочення валютних витрат оптового імпорту устаткування підприємствами в міжнародній практиці широко використовуються угоди на основі компенсації, умовами яких кредити, надавані великими іноземними фірмами, перекриваються продукцією, що поставляється.

Бартерні (товарообмінні) угоди впливають на скорочення валютних витрат. При цьому один товар обмінюється на інший без платежу в кількісних пропорціях, що визначаються умовами на ринку.

Експорт товарів на ринки інших країн можливо як з території України, так організацію виробництва товару за кордоном. При цьому часто використовуються різні форми співробітництва та участі на пайовій основі в капіталі іноземних фірм. Можливо також створення за кордоном власних підприємств.

Експортно-імпортні операції звичайно забезпечують транспортування, зберігання, і переробку товарів, здійснюють страхування, платежі тощо. При пересуванні між країнами в країну товари часто неодноразово міняють власника на шляху до кінцевого споживача.

Зменшення витрат на вищезазначені операції зумовило виділення цих функцій у самостійні види підприємницької діяльності, котрими займаються спеціалізовані категорії посередників (різні торгові дома, палати, тощо) [16].

Широкий різновид видів зовнішньоекономічної діяльності зумовлює розвиток відповідної системи управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах та організаціях України.

1.2. Механізми забезпечення зовнішньоекономічної діяльності

Набуття нашою країною державного суверенітету зумовило потребу в приведенні правових засад зовнішньоекономічної діяльності в Україні у відповідність з загальновизнаними міжнародними нормами та правилами.

Серед основних механізмів забезпечення зовнішньоекономічної діяльності та реалізації комерційних планів підприємствами України є здійснення операцій та укладання договорів, тому що договір – це та форма, в якій здійснюються наміри та розрахунки бізнесменів, їх прагнення отримати прибуток.

Таким чином зовнішньоекономічна діяльність являє собою сукупність методів і засобів торгово-економічного, науково-технічного співробітництва, фінансових відносин із закордонними країнами. Найважливішою складовою зовнішньоекономічної діяльності є зовнішньоторговельна діяльність, що визначається як підприємницька діяльність з міжнародного поширення товарів, робіт, послуг, інформацією й результатами інтелектуальної діяльності.

Підприємство-учасник зовнішньоторговельної діяльності – це самостійна юридична особа, що має майнові активи, та право від свого імені здобувати майнові й особисті немайнові права, мати обов'язки, бути позивачем у судових розглядах, арбітражі й третейському суді. Як учасником зовнішньоторговельних операцій, суб'єкт повинен мати чіткий опис мети діяльності, причому документально підтверджий. Принципова блок-схема

зовнішньоекономічних функцій як виробничих (підприємства) так і територіальних систем наведена на рис. 1.1.

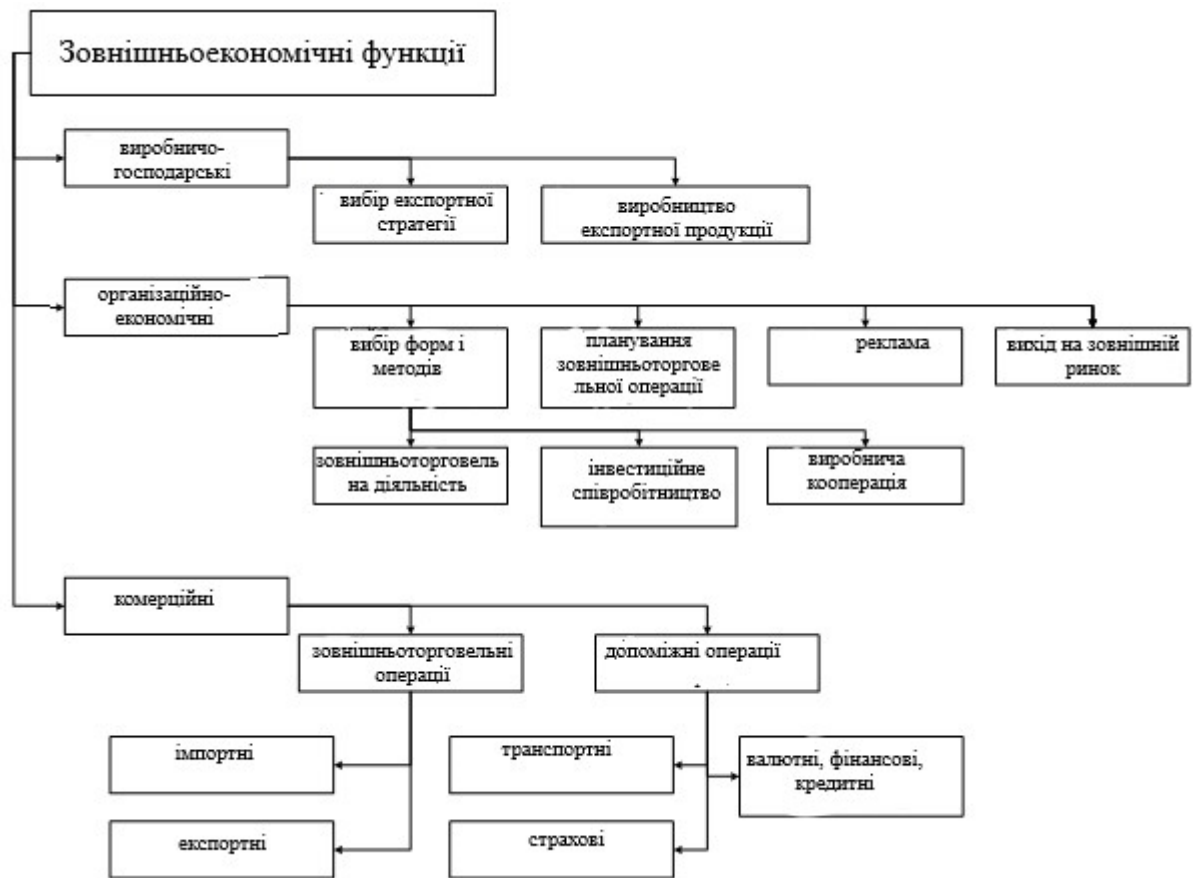

Рис. 1.1 Принципова блок-схема зовнішньоекономічних функцій.

Взаємовідносини між суб'єктами ринку регламентуються вимогами законодавства і тими додатковими умовами, які передбачені в договорах, але успіх усього комерційного заходу чи операції дуже часто залежить від того, як цей договір оформлено та укладено. І це не дивно, бо найважливішим елементом зовнішньоторговельної діяльності є укладання зовнішньоторговельного контракту, оскільки саме в договорі визначаються права, обов'язки сторін, обумовлюється їх відповідальність, ціна, термін, порядок розрахунків та інші умови.

Поняття зовнішньоекономічного договору (контракту) визначено в ч. 6 ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [4]:

зовнішньоекономічний договір це документально оформлена угода двох або більше суб'єктів підприємницької діяльності та їх іноземних партнерів, метою якої є встановлення або припинення їх прав та обов'язків у спільній діяльності.

Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 201 від 06.09.2001 року затверджено Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) [17].

Документально права та обов'язки учасників зовнішньоекономічної угоди визначаються законодавством країни місця її укладання і відображаються в умовах договору.

Як правило умови, які повинні бути передбачені в договорі (контракті) такі:

1. Назва, порядковий номер договору (контракту), реквізити.
2. Преамбула договору.
3. Предмет договору (контракту).
4. Обсяги виконання робіт або послуг. (Кількісні та якісні характеристики товарів).
5. Базисні умови поставки товарів (приймання-здавання виконаних робіт або послуг).
6. Цінові характеристики та загальна вартість зазначена в договорі (контракту).
7. Умови здійснення платежів.
8. Умови отримання-передачі товару або робіт чи послуг.
9. Пакувальні характеристики та маркування.
10. Можливі умови настання форс-мажорних обставини.
11. Умови санкцій або рекламацій.
12. Порядок судових спорів.
13. Місцезнаходження суб'єктів договору та поштові і платіжні реквізити.

За домовленістю сторін у договорі (контракті) можуть визначатися додаткові умови: страхування, гарантії якості, умови залучення субвиконавців

договору (контракту), агентів, перевізників, визначення норм навантаження (розвантаження), умови передачі технічної документації на товар, збереження торгових марок, порядок сплати податків, митних зборів, різного роду захисні застереження, з якого моменту договір (контракт) починає діяти, кількість підписаних примірників договору (контракту), можливість та порядок унесення змін до договору (контракту) та інші [18].

Сучасна світова економіка вирізняється відсутністю кордонів у питаннях виробництва. Тому є поширеною співпраця між суб'єктами підприємництва, навіть на різних континентах де дешева робоча сила, наявні технології або сприятливі умови ведення бізнесу. Існують різні види зовнішньоекономічних договорів, серед них: договір купівлі-продажу, договір поставки товару, договір на проведення бартерної операції, договір комісії, договір консигнації, дистриб'юторський, дилерський, агентський, посередницький договори, договір щодо надання послуг, договір франчайзингу, договір лізингу, договір оренди, договір на спільну діяльність та інші.

1.3. Система державного регулювання експортно-імпортних операцій

У цей час кожна країна – учасниця міжнародної торгівлі має певні засоби зовнішньоекономічного регулювання. Державне регулювання експортно-імпортних операцій здійснюється у вигляді тарифного і нетарифного регулювання. Головною метою обох груп є захист на внутрішньому ринку національних виробників товарів від іноземних виробників аналогічних товарів.

Тарифне регулювання полягає у стягненні мита (податку) під час перетину товаром митного кордону з того, хто його ввозить чи вивозить. Як наслідок, експортований (імпортований) товар стає дорожчим, що неодмінно впливає на його конкурентоспроможність.

Нетарифне регулювання, насамперед, є кількісними обмеженнями щодо ввезення чи вивезення певних товарів, які встановлюються за допомогою ліцензій та квот.

Тарифні методи – є суто економічними і діють виключно на ринкових засадах. Найважливішим важелем експортно-імпортних операцій є митний тариф. Він збільшує вартість товару, що імпортується і дає змогу підприємствам які здійснюють імпорт одержувати прибуток за рахунок різниці цін між імпортом і продукцією власного виробництва.

Нетарифні методи регулювання поділяються на:

- Заборону імпортування певного виду продукції;
- Кількісні обмеження, які накладаються на імпортування;
- «Добровільні» обмеження на певні види імпортованої продукції.

Схема державного регулювання зображена на рис. 1.2.

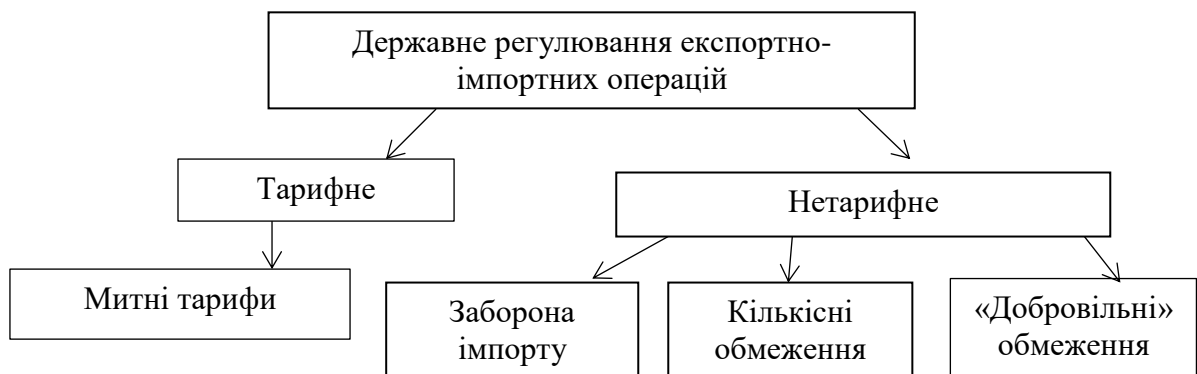

Рис. 1.2. Види державного регулювання

У сучасних умовах глобалізації державне регулювання експортно-імпортних операцій, за умов інтеграційних процесів до європейської спільноти та світової економіки, у нетарифній складовій найбільш широко застосовуються кількісні обмеження у регулюванні.

Кількісні обмеження у державному регулюванні поділяються на:

- Квотування;
- Ліцензування;

- Антидемпінгові заходи;
- Технічні бар'єри;
- Імпортні депозити.

Квота – це граничний обсяг товарної групи, який може бути направлено на експорт (імпортувати) на територію України протягом визначеного терміну.

Ліцензія – це дозвіл на експорт (імпорт) товарів протягом якогось часу, виданий компетентними органами держави.

Варто зауважити, що під режими ліцензування і квотування експорту найчастіше підпадають сільськогосподарська сировина і продовольство, паливо, мінеральна сировина, метали і хімічні продукти.

Для контролю обсягу товару, що спрямовується на експорт, з метою запобігання перевищення встановленого обмеження з вивезення певного товару, відповідні державні органи встановлюють режим реєстрації контрактів. За допомогою реєстрації контрактів державні органи отримують інформацію про кількість експортованого товару на який встановлені квоти іноземних країн.

Відповідно до ст. 1 Указу Президента України «Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні» від 7 листопада 1994 р., № 659/94 мають бути зареєстровані контракти, що укладені суб'єктами експортно-імпортних операцій всіх форм власності і предметом яких є [19]:

1) товари з переліку, реекспорт яких обумовлений чинним законодавством України та діючими міжнародними договорами нашої країни. Пунктом 2 Положення про державний експортний контроль в Україні, затвердженого Указом Президента України від 13 лютого 1998 р. № 117/98 [20], реекспорт визначено як продаж іноземним суб'єктам та транспортування за кордон України товарів, котрі були раніше імпортованими в Україну, або продаж товарів, експортованих з України, третім державам;

2) товари походженням з України, щодо яких міжнародними договорами України передбачено добровільні обмеження експорту з метою запобігання демпінгу. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»

[4] демпінг – це процес ввезення на територію України імпортованих товарів за зниженими цінами, яке заподіює шкоду місцевому виробнику продукції такого товару;

3) товари вироблені в Україні, імпорт яких квотується, або ліцензується відповідно до норм цих країн;

4) товари вироблені в Україні, що до яких застосовуються антидемпінгові процедури;

5) товари вироблені в Україні, які спрямовується на у межах операцій зустрічної торгівлі.

Антидемпінгові заходи дозволяють загальмувати імпортні операції шляхом розгляду претензій у судовому порядку тощо.

Технічні бар'єри можуть створюватися шляхом введення стандартів на якість продукції певної держави, інспекції з якості, санітарно-ветеринарних нормативів, вимог до маркування та інших заходів, які значно ускладнюють імпорт.

Імпортні депозити – найчастіше застосовуються у вигляді попередньої застави імпортера на вартість імпортного продукту і гальмують своєю фінансовою складовою можливість безперешкодного імпорту певного виду товару або товарної групи.

Структура кількісних обмежень у системі державного регулювання експортно-імпортних операцій зображена на рис. 1.3

Рис. 1.3 Структура кількісних обмежень у системі державного регулювання експортно-імпортних операцій

Процедури реєстрації зовнішньоекономічних контрактів, фінансові обмеження та переліки необхідних документів, зразки заяв, карток реєстрації наведено у [21].

А після видачі суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності картки обліку-реєстрації, контракт вважається зареєстрованим і можна безпосередньо розпочинати виконання зовнішньоекономічної угоди.

Одним з основних моментів у здійсненні зовнішньоекономічних договорів (контрактів) є взаєморозрахунки між сторонами – резидентами різних країн, які через їх специфіку прийнято називати міжнародними розрахунками.

При цьому такі розрахунки можуть бути пов'язані не лише з торговельними, але і з кредитними, інвестиційними або іншими зовнішньоекономічними відносинами. Учасниками розрахунків можуть бути установи, організації, підприємства й окремі фізичні особи, які є платниками або одержувачами коштів.

Загалом міжнародні розрахунки здійснюються через уповноважені банки, тобто ті банки, що одержали спеціальний дозвіл на виконання відповідних валютних операцій. Для проведення міжнародних розрахунків банки різних країн встановлюють між собою кореспондентські відносини (відкривають один одному рахунки, зберігають на них кошти, виконують на основі взаємності платіжні та інші доручення) шляхом укладення відповідних договорів, у яких зазначаються всі основні моменти співпраці. Банківські установи, здійснюючи розрахунки своїх клієнтів-підприємств за зовнішньоекономічними договорами, не є учасниками торговельних операцій а здійснюють лише тільки розрахункову діяльність.

Розбудова української економіки, реструктуризація народного господарства, лібералізація зовнішньої торгівлі, різноманітність видів зовнішньоекономічної діяльності підприємств та принципів її здійснення в Україні призвели до деякої стабілізації зовнішньоекономічної діяльності в нових ринкових умовах української економіки.

Розділ 2

Програмно-інвестиційні аспекти вдосконалення зовнішньоекономічних відносин

2.1. Територіальні та секторальні показники експортно-імпортного потенціалу територіальних виробничих комплексів

Методологічні принципи врахування територіальних та секторальних показників економічного потенціалу виробничих систем були прийняті Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року». Зокрема в Стратегії було передбачено таке формування державної регіональної політики, яке передбачатиме поєднання таких складових частин:

- секторальної (галузевої), спрямованої на забезпечення спеціалізації регіонів за першочерговим використанням ресурсного потенціалу території;
- територіальної, спрямованої на забезпечення системного та упорядкованого розвитку територіальних громад, шляхом формування «точок зростання»».

При визначенні напрямків вдосконалення зовнішньоекономічних відносин вказані дві складові частини необхідно, на наш погляд, розглядати дві сторони цілого. При цьому, оцінка інвестиційної привабливості для потенційного інвестора в територіальному (просторовому) аспекті може проводитися як для порівняльного аналізу між окремими регіонами так і для дослідження динаміки певних показників у часі. Наприклад, в табл. 2.1 наведені зведені показники зовнішньої торгівлі підприємств Сумської області. Вони дають підставу для загального аналізу зовнішньої торгівлі. Але для конкретного інвестора важливою може бути інформація секторального (галузевого) характеру, - показники зовнішньої торгівлі, наприклад, підприємств машинобудування (табл. 2.2).

Таблиця 2.1

Зведені показники зовнішньої торгівлі підприємств Сумської області.

№	Показники	Роки			
		2017	2018	2019	2020
1	Зовнішньоторговельний оборот, млн. доларів	1223,9	1525,4	1539,9	1812,0
2	Експорт, млн. доларів	672,7	802,1	883,4	974,6
3	Імпорт, млн. доларів	551,2	656,4	656,5	837,4
4	Сальдо зовнішньої торгівлі, млн. доларів	121,5	78,8	226,8	137,2
5	Коефіцієнт покриття експортом імпорту по товарах	1,22	1,11	1,35	1,16

Джерело: Стан зовнішньої торгівлі Сумської області
<http://gue.sm.gov.ua/index.php/uk/stan-zovnishnoji-torgivli-sumskoj-oblasti>

Таблиця 2.2

Показники зовнішньої торгівлі підприємств машинобудування Сумської області.

№	Експорт товарів	Роки			
		2017	2018	2019	2020
1	Механічне обладнання, машини та механізми, млн. доларів	108,8	103,1	108,4	118,8
2	Зростання (+), скорочення (-) до попереднього року, %	-9,3	-5,5	+4,89	+8,75

Джерело: Стан зовнішньої торгівлі Сумської області
<http://gue.sm.gov.ua/index.php/uk/stan-zovnishnoji-torgivli-sumskoj-oblasti>

Тоді, секторальний аналіз може дати для потенційного інвестора набагато більше інформації. Так зокрема, у 2020 році зовнішньоторговельний оборот товарами підприємств Сумської області з країнами Європейського Союзу склав 593,5 млн. доларів. Експорт товарів становив 309,4 млн. доларів, а імпорт, - 284,1 млн. доларів. В загальній структурі зовнішньоторговельного обороту експортно-імпортні операції з країнами Європейського Союзу склали $593,5/1812,0 \cdot 100 = 32,76\%$. Такий показник слід вважати досить вагомим, враховуючи географічне розташування області та структурні зміни в

економіці, які відбуваються в останні роки.

Разом з тим, негативні тенденції, які відбуваються в колись потужних машинобудівних кластерах – Сумському, Роменському, Конотопському, Свесьському, Путивльському призвели до того, що питома вага машинобудівної галузі в загальному обсязі експорту в 2020 році склала $118,8/974,6 \cdot 100 = 12,2\%$. Такий показник не відповідає потенційним можливостям машинобудівної галузі області та є передумовою проведення оцінки та прогнозування виробничого потенціалу як основної складової економічного потенціалу Сумської області.

При визначенні поняття «економічний потенціал» необхідно виходити із його сутнісного наповнення. Поняття «потенціал» (від лат. *potential*) – сила, що в широкому розумінні означає можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення певної мети, вирішення якого-небудь завдання [22]. В суспільній географії поняття «потенціал» визначається як здатність задовольняти певні потреби суспільства [23].

Тому під поняттям «економічний потенціал» розуміють засоби, запаси, джерела які є в наявності та можуть бути використаними для досягнення певної мети або сукупну здатність наявних економічних ресурсів до матеріального забезпечення виробництва благ на даному етапі розвитку суспільства [24].

Найчастіше для оцінки економічного потенціалу регіону/населеного пункту застосовують математично-статистичні методи прогнозування, я яких враховують різні показники такі, як виробничі, трудові, природно-ресурсні, тощо.

Відносна оцінка економічного потенціалу окремих міст Сумської області наведена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Відносна оцінка економічного потенціалу окремих міст Сумської області за 2020 рік (у річному вимірі)

Місто	Виробничий потенціал, %	Трудовий потенціал, %
По області	100	100
м. Суми	38,5	39,5
м. Глухів	1,2	2,5
м. Конотоп	11,8	7,8
м. Лебедин	1,0	1,4
м. Охтирка	10,5	4,5
м. Ромни	4,7	4,1
м. Шостка	6,9	6,7

Проведений на основі методичних рекомендацій [24] порівняльний аналіз виробничого та трудового потенціалів міст Сумської області дає підстави зробити наступні висновки:

1. Виробничий потенціал Глухова та Лебедин в загальній структурі виробничого потенціалу області становить незначну частку. Це є підставою для більш глибокого аналізу причин. Адже саме ці населені пункти протягом тривалого часу розглядаються як об'єкти залучення іноземних інвестицій для розвитку експортоорієнтованих виробництв.

2. Специфічна особливість Глухова полягає в тому, що трудовий потенціал структурно в двічі перевищує відповідне значення виробничого потенціалу. Це свідчить про потенційні можливості Глухова забезпечити розвиток виробничої сфери кваліфікованими працівниками.

Саме така оцінка дає підстави як для потенційного інвестора так і для державних органів управління приймати об'єктивно обумовлені рішення. Разом з тим, не менш важливою є інформація про суттєві фактори впливу на прийняття рішення щодо інвестування в певні сектори економіки конкретного регіону. В табл. 2.4 наведений факторний аналіз причин зниження обсягів зовнішньої торгівлі на національному рівні.

Таблиця 2.4

Аналіз факторів впливу на динаміку зовнішньої торгівлі

№	Фактори	Характеристика
1	Макроекономічні	Скорочення попиту на українську продукцію та падіння цін на сировинних ринках.
		Падіння промислового виробництва та скорочення будівельних робіт, що вплинуло на зниження потреби вітчизняних підприємств у сировині, матеріалах та напівфабрикатах.
		Недостатня врегульованість прав власності, відсутня макроекономічна стабільність та захмарні ставки податків.
2	Інвестиційні	Падіння інвестиційної активності, що привело зменшення можливостей товаровиробників у отримання машин і механізмів та обладнання.
		Обмеження кредитних можливостей, та суттєвий відтік капіталу.
		Низький рівень показників створення спільних підприємств між українськими та іноземними партнерами.
3	Цінові	Суттєве зростання цін на енергоносії.
		Зменшення споживчого попиту зумовлене падінням заробітної плати у доларовому еквіваленті, зменшення споживчого кредитування, що з вагомих чинників зменшенні обсягів імпорту товарів.

Джерело: Експорт України. Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org/wiki/Експорт>

Аналіз таблиці 2.4 свідчить, що значний вплив на динаміку зовнішньої торгівлі мають саме інвестиційні фактори. Це обумовлено подвійною змістовною сутністю цієї групи факторів. По-перше, здатність регіону (наявність відповідних ресурсних умов) «сприймати» іноземні інвестиції для розвитку господарської діяльності. По-друге, здатність наявного економічного потенціалу території генерувати конкурентоспроможні товари та послуги для їх експорту. Саме ці обставини визначають необхідність проведення оцінки та прогнозування інвестиційного потенціалу регіону як основи формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності.

2.2. Визначення інвестиційної привабливості регіону в контексті удосконалення зовнішньоекономічної діяльності

Задача визначення інвестиційної привабливості регіону тісно пов'язана із розробкою та впровадженням державної/регіональної стратегії зовнішньоекономічної діяльності. Оцінка інвестиційної привабливості регіону є основою для прийняття взаємопов'язаних рішень двома сторонами зовнішньоекономічної діяльності: потенційними іноземними інвесторами та органами державного управління і місцевого самоврядування. Перші оцінюють рівень та перспективи розвитку складових економічного потенціалу відповідного регіону – природно-ресурсного, виробничого, трудового та ін., другі, - основні задачі щодо покращення інвестиційного клімату та створення відповідних організаційно-правових умов розвитку економічного потенціалу регіону.

Існують різні підходи до проведення аналізу інвестиційної привабливості регіонів, проте їх можна класифікувати за методом обробки даних та системи показників [25] (рис. 2.1).

В загальному вигляді визначення рівня (рейтингу) інвестиційної принадності регіону/населеного пункту на основі експертно-рейтингового підходу здійснюється в наступній послідовності [26, 27]:

1. Формуються критерії оцінки інвестиційної привабливості території.
2. Визначаються пріоритети (рейтинг) окремих складових щодо інвестиційної привабливості.
3. Визначається система показників, які зумовлюють дії цих чинників.
4. Визначаються рейтинг Конкретних показників у кожній із груп.
5. За показниками проводиться оцінка адміністративно-територіальних одиниць.
6. Отримана оцінка коригується за аналізом урахуванням і тенденцій зміни показників та їх динамічних змін.

7. За показниками i з урахуванням рейтингових значень кожного показника розраховується інтегральна оцінка регіональної інвестиційної привабливості.

Наведемо формалізований вигляд алгоритму. Нехай для оцінки інвестиційної привабливості обрано N регіонів. Оцінка інвестиційної привабливості a_{ij} того або іншого району коливається в межах:

$$1 \leq a_{ij} \leq N. \quad (2.1)$$

Чим вищою буде рейтингова оцінка a_{ij} району по показнику i , тим більш близьким буде значення a_{ij} до N . Наприклад, якщо оцінюється 25 територій ($N = 25$) по визначеному показнику i , то оцінка (рейтинг) у балах для території, у якої значення найбільше, буде складати 25, а найменше 1.

Рис. 2.1. Класифікація методів визначення інвестиційної привабливості регіонів/населених пунктів.

Джерело: складено на основі С. А. Петровська Оцінки інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз // Механізм регулювання економіки. – №2. – 2012. – С.90-97. Режим доступу: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_10/S_A_Petrovs_kaEvaluation_of_investment_attractiveness_of_the_region_a_comparative_factor_analysis.pdf

Крім рейтингу регіону по i -му показнику, проведемо врахування і динаміки цього показника у регіоні. Розраховуємо середній темп приросту

показника в кожному регіоні і визначимо скоригований динамічний рейтинг кожного регіону по i -му показнику.

Проте кожний i -ий показник, що характеризує той або інший аспект одного з чинників інвестиційної привабливості території, має більшу або меншу значимість. Тому необхідно здійснити оцінку значимості (рейтинг пріоритетності) i -го показника в загальній системі показників, що характеризують той або інший чинник. Така оцінка здійснюється експертним методом.

Нехай у системі є I показників. Експерти визначають значимість показників за шкалою від 1 до I . При цьому, кожний експерт визначає пріоритетність (значимість) кожного показника за зростаючою шкалою. Якщо, на думку експерта, показник має найбільшу значимість – він одержує оцінку I , якщо найменшу значимість – оцінку 1. Якщо два (або більше) показники, на думку експерта, мають однакову значимість, вони оцінюються по середньому значенню. Наприклад, є 4 показники. Отже, їхня значимість коливається від 1 до 4. Експерт визначив найбільш та найменш значимі показники і оцінив їх пріоритетність відповідно в чотири та в один бал. Інші два показники, на його думку, мають однакову значимість. Тому їхня оцінка складає $(2+3)/2 = 2,5$ бали для кожного. Загальна оцінка пріоритетності для кожного з показників визначається як середня арифметична.

Аналогічно визначаються коефіцієнти пріоритетності по чинниках інвестиційної привабливості. Наприклад, одна з груп показників характеризує інвестиційні ризики, друга розвиток інфраструктури, третя – ресурсное забезпечення інвестиційних процесів і т.д.

Обчислення рейтингу привабливості регіону за інвестиційною складовою проводиться за формулою:

$$R = \sum_{i,j,n=1}^{I,J,N} a_{ijn} d_{in} K_{ij}^{nn} K_j^{n2} \alpha_j, \quad (2.2)$$

де: a_{ijn} – рейтинг n -го регіону по i -му показнику в j -й групі показників; α_j – коефіцієнт розбіжностей в кількості складу показників у різних групах:

$$\alpha_j = \frac{V_{\max}}{V_j}, \quad (2.3)$$

де: V_j – кількість показників у j -ій групі показників, V_{\max} – кількість показників у максимальній групі;

d_{nj} – показник динаміки i -го показника в n -м регіоні, розраховується за відповідний період як середній рівень темпу росту:

$$d_{in} = \frac{1}{p} \sum_{t=1}^T \frac{S_t^i}{S_{t-1}^i}, \quad (2.4)$$

де: p – кількість періодів; S_{t-1}^i, S_t^i – значення n -го показника на початок і на кінець періоду, відповідно; K_{ij}^{nm} – коефіцієнт пріоритетності i -го показника в j -тій групі; K_j^{nz} – коефіцієнт пріоритетності j -ої групи показників у оцінці інвестиційної привабливості території;

$$K_{ij}^{nm} = \frac{\sum_{e=1}^E F_{ije}}{E}, \quad (2.5)$$

де: F_{ije} – оцінка експертом e пріоритетності i -го показника в j -й групі показників; E – їх кількість.

$$K_j^{nz} = \frac{\sum_{e=1}^E L_{je}}{E}, \quad (2.6)$$

де: L_{je} – оцінка експертом e пріоритетності j -ої групи показників.

Вищезазначений підхід до визначення рівня інвестиційних перспектив регіону дає достатньо об'єктивну рейтингову оцінку. Однак наведемо такі застереження.

По-перше, кількісні показники у різних групах показників повинні бути співвідносними. Розбіжність не має перевищувати 1,5 рази.

По-друге, не враховано можливої значної розбіжності у показниках, які, у межах однієї групи, знаходяться поряд.

Однак застосування показників динаміки, котрі відображають саме зміну відповідних економічних процесів є більш важливими, ніж їх статикаха. Рейтинги інвестиційної ефективності областей і окремих населених пунктів оприлюднюють різні експертні агенції [25, 28, 29]. Зокрема, на основі власної методології [30], з періодичністю в один квартал рейтинги оприлюднює рейтингова агенція «Євро-рейтинг» [31]. При цьому, агенція застосовує наступну оціночну шкалу (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Шкала оцінки рейтингу інвестиційної ефективності областей/населених пунктів

Рівень рейтингу	Позначка рейтингу	Визначення рейтингу
Максимальний (більше 200 балів)	ineA	Інвестиційна політика ефективна. Висока інвестиційна активність дозволяє забезпечити випереджальний, в порівнянні з іншими, приріст базових показників соціально-економічного розвитку.
Високий (181-200 балів)	ineB	Інвестиційна політика ефективна. Характерною є висока інвестиційна активність, що дозволяє забезпечити приріст базових показників соціально-економічного розвитку.
Вище середнього (161-180 балів)	ineC	Інвестиційна політика дещо краща середнього рівня. Інвестиційна активність не достатньо висока, але дозволяє забезпечити приріст відповідних показників.
Середній (141-160 балів)	ineD	Інвестиційна політика нейтральна. Активність інвесторів стримана. Більшість показників розвитку соціально-економічної сфери знаходяться на середньому рівні.
Нижче середнього (121-140 балів)	ineE	Інвестиційна політика потребує покращень. Темпи та обсяг інвестицій, як правило, нижчі середньоукраїнських. Більшість показників нижчі від середнього рівня.
Низький (101-120 балів)	ineF	Інвестиційна політика малоефективна. Інвестори неохоче спрямовують кошти в проекти. Практично всі показники розвитку соціально-економічної сфери нижчі за середньоукраїнські.
Мінімальний (менше 101 бала)	ineG	Інвестиційна політика неефективна. Інвестори неохоче спрямовують кошти в проекти. Більшість показників розвитку соціально-економічної сфери нижчі за середньоукраїнські.

Таблиця 2.6

Рейтинг інвестиційної ефективності областей за 2020 рік

Область	2 кв.		1 кв.	
	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал
Вінницька	ineC	179	ineB	197
Волинська	ineB	192	ineA	205
Дніпропетровська	ineA	212	ineB	200
Житомирська	ineE	124	ineF	119
Закарпатська	ineD	149	ineE	134
Запоріжська	ineE	123	ineD	150
Івано-Франківська	ineD	145	ineE	139
Київська	ineA	223	ineA	244
Кіровоградська	ineE	136	ineE	137
Львівська	ineA	211	ineB	185
Миколаївська	ineA	208	ineC	174
Одеська	ineC	169	ineD	155
Полтавська	ineA	207	ineB	192
Рівненська	ineE	134	ineE	128
Сумська	ineF	115	ineF	114
Тернопільська	ineD	148	ineC	180
Харківська	ineA	202	ineB	196
Херсонська	ineE	122	ineD	143
Хмельницька	ineD	151	ineE	137
Черкаська	ineE	140	ineD	146
Чернівецька	ineD	143	ineD	145
Чернігівська	ineF	109	ineE	122

Джерело: Офіційний сайт рейтингового агентства «Євро-рейтинг». Режим доступу: <http://euro-rating.com.ua/>.

В 1 та 2 кварталі 2020 року Сумська область мала низький (ineF) та найнижчий серед областей України (разом з Житомирською областю в 1 кварталі та Чернігівською в 2 кварталі) рейтинг інвестиційної ефективності. Причинами такого стану, окрім загальнодержавних (корупція, незахищені права власності, рейдерство, часті зміни законодавства, тінізація економічних відносин), є й специфічні, які притаманні саме Сумській області: низька платоспроможність більшої частини населення; рівень попиту продукції на внутрішньому ринку (окрім продукції сільськогосподарського виробництва); неконкурентоздатність збуту на зовнішніх ринках (стосується продукції хімічної промисловості, машинобудування); низький рівень ділової активності; залежність виробництва від тимчасових коливань попиту; залежність виробництва від природних ресурсів (хімічна промисловість).

Таблиця 2.7

Рейтинг інвестиційної ефективності областей за 2019 рік

Область	4 кв.		3 кв.		2 кв.		1 кв.	
	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал
Вінницька	ineB	198	ineB	197	ineC	180	ineB	181
Волинська	ineA	203	ineD	151	ineB	181	ineA	218
Дніпропетровська	ineB	194	ineC	166	ineA	222	ineA	236
Житомирська	ineD	147	ineD	148	ineE	131	ineD	151
Закарпатська	ineD	158	ineB	182	ineA	203	ineA	202
Запорізька	ineD	152	ineE	136	ineC	180	ineC	161
Івано-Франківська	ineE	133	ineC	161	ineB	185	ineB	190
Київська	ineA	242	ineA	223	ineA	234	ineA	203
Кіровоградська	ineE	125	ineE	125	ineF	110	ineE	122
Львівська	ineB	195	ineA	220	ineA	232	ineA	208
Миколаївська	ineC	163	ineD	143	ineE	122	ineD	158
Одеська	ineC	167	ineA	204	ineB	196	ineC	165
Полтавська	ineA	213	ineB	200	ineA	205	ineB	185
Рівненська	ineC	166	ineC	176	ineD	151	ineE	140
Сумська	ineF	119	ineF	110	ineF	101	ineG	72
Тернопільська	ineC	175	ineC	161	ineE	129	ineE	132
Харківська	ineD	153	ineC	165	ineC	180	ineB	190
Херсонська	ineG	90	ineF	107	ineG	97	ineF	120
Хмельницька	ineD	156	ineC	177	ineF	110	ineF	111
Черкаська	ineE	140	ineE	136	ineD	147	ineD	159
Чернівецька	ineD	147	ineE	134	ineG	96	ineF	110
Чернігівська	ineG	97	ineF	120	ineD	150	ineE	128

Джерело: Офіційний сайт рейтингового агентства «Євро-рейтинг». Режим доступу: <http://euro-rating.com.ua/>

На підставі даних про показники рейтингу інвестиційної ефективності Сумської області за період 4 кв. 2016 – 2 кв. 2020 років (табл. 2.8) нами проведено аналіз динаміки показника рейтингу інвестиційної ефективності/привабливості Сумської області та побудована регресійна залежність, яка дозволяє прогнозувати рівень рейтингового показника в майбутньому. (рис. 2.2).

Таблиця 2.8

Зведені показники рейтингу інвестиційної ефективності Сумської області за період 4 кв. 2016 – 2 кв. 2020 років

Рік	Квартал	Рейтинг	Бал
2016	4 кв.	ineF	111
2017	1 кв.	ineD	145
	2 кв.	ineF	107
	3 кв.	ineE	137
	4 кв.	ineE	138
2018	1 кв.	ineC	170
	2 кв.	ineE	122
	3 кв.	ineE	132
	4 кв.	ineE	125
2019	1 кв.	ineG	72
	2 кв.	ineF	101
	3 кв.	ineF	110
	4 кв.	ineF	119
2020	1 кв.	ineF	114
	2 кв.	ineF	115

Джерело: Офіційний сайт рейтингового агентства «Євро-рейтинг». Режим доступу: <http://euro-rating.com.ua/>

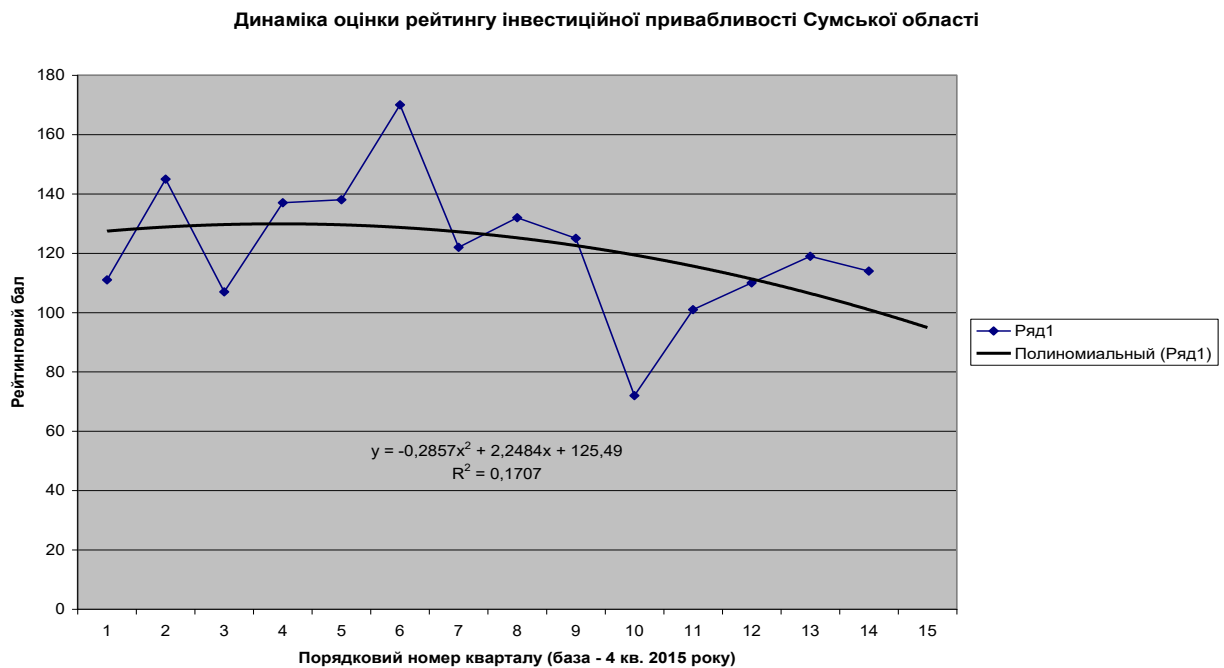

Рис. 2.2. Динаміка показника рейтингу інвестиційної ефективності/привабливості Сумської області.

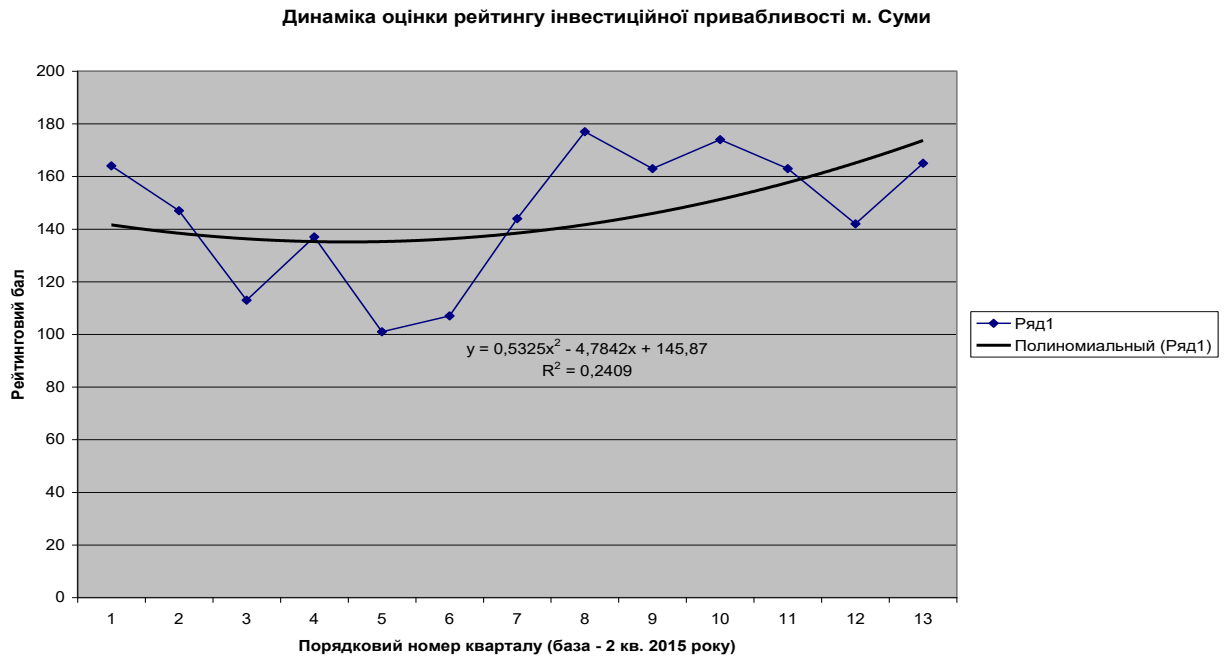

Рис. 2.3. Динаміка показників рейтингу інвестиційної ефективності/привабливості м. Суми.

Як свідчить рис. 2.3 динаміка показника рейтингу інвестиційної ефективності/привабливості м. Суми має тенденцію до збільшення. При цьому рівень стійкості такого збільшення є незначним. Квартальні коливання не мають певної закономірності. Не є однорідною і галузева структура інвестицій (занепад машинобудування, ріст будівельної галузі).

Розділ 3

Рекомендації до удосконалення регулювання експортно-імпортних операцій для залучення іноземних інвестицій у розвиток виробничого потенціалу регіону

3.1. Принципи формування інвестиційного бізнес-клімату регіону

Виходячи з проведеного аналізу нами пропонується формування нової концепції інвестиційного бізнес-клімату регіону/міста на основі ефективного використання економічного потенціалу, вдосконалення науково-методичних підходів до оцінки та прогнозування компонент економічного потенціалу регіональних соціо-еколого-економічних систем: виробничої, природно-ресурсної, трудової, банківської, фінансової, інвестиційний та ін.

Основа такої концепції ґрунтується на положеннях Маніфесту роботодавців України [32]. Головна мета Маніфесту полягає у створенні належних умов посилення інвестиційної діяльності, та забезпечення сталого економічного розвитку в тому числі на регіональному рівні.

Поточний стан економіки свідчить не тільки про те, що Україна має проблеми з ліквідністю на внутрішніх фінансових ринках (через нерозвиненість фондового ринку та заморожування кредитування), а й про те, що бізнес не має стимулів для розширення своєї діяльності. Наразі відновлення економіки відбувається в більшій мірі за рахунок збільшення завантаженості виробничих потужностей, а тому ресурс зростання ВВП може досить швидко вичерпатися. По мірі досягнення виробництва рівня 2008 року зростання економіки буде можливе лише за рахунок інвестицій в збільшення потужності виробництва та підвищення доданої вартості продукції, що потребує додаткового приросту інвестицій в основний капітал в обсязі 10-15% від ВВП.

В даному контексті перед владою постає ключове завдання вже на найближчу перспективу – сформувати інвестиційний бізнес-клімат, сприятливий не просто для ведення бізнесу в Україні, а й для розвитку та розширення його діяльності.

Для кардинальної зміни такого стану, на наш погляд, необхідно вносити зміни до діючого законодавства керуючись принципом: краще живуть ті регіони, які ефективніше розвивають власну економіку.

Сьогодні ж склалась ситуація, коли в розвитку економіки регіону не зацікавлені не тільки органи влади, а й територіальні громади. Навіщо, наприклад, виділяти землю під розміщення нового виробництва, коли територіальна громада не отримає від цього користі, замість цього можуть виникнути екологічні проблеми, зміна традиційного ландшафту та таке інше. Все це провокує суто споживацькі настрої у населення, які, в свою чергу, вміло використовують політики-популісти. Навіть в Сумській області можна нарахувати десятки прикладів нереалізованих, з цієї причини, інвестиційних бізнес-проектів, надзвичайно корисних і вкрай необхідних для прискорення соціально-економічного розвитку області.

Очевидно, що для того, щоб стимулювати бізнес, необхідно, в першу чергу, прибрати ті бар'єри та перепони, які не дають йому розвиватися. На наш погляд, такими є наступні проблеми.

1. Проблеми фіскального простору.
2. Асиметричний розподіл зобов'язань соціального страхування між працівником та роботодавцем.
3. Недосконале адміністрування податків, проявом чого є надмірна кількість податкових платежів, значні затрати бізнесу на дотримання процедур податкового законодавства, проблеми з відшкодуванням ПДВ, надмірна кількість необґрунтованих штрафних санкцій, значна кількість податкових, перевірок тощо.
4. Регуляторні перешкоди.
5. Високі часові та фінансові витрати підприємців на проходження дозвільних процедур.
6. Непрозорість дозвільних процедур як на центральному, так і на регіональному рівнях.

7. Системний дефіцит довіри між всіма суб'єктами економічної системи (підприємство-постачальник, підприємство-споживач, підприємство-кредитор, підприємство-держава).

5. Низька ефективність антимонопольного регулювання.

6. Низька ділова культура, особливо в питанні дотримання зобов'язань, між контрагентами.

При цьому, актуальним є завдання формування цілісної системи формування сприятливого інвестиційного бізнес-клімату з урахуванням інтересів держави, роботодавців та найманих працівників, підвищення ролі регіонів у реалізації державної регіональної політики соціально-економічного розвитку, визначення нової ролі і місця бюджетів різних рівнів у стимулюванні ділової активності.

Разом з тим, ми виходимо із розуміння того, що формування партнерських відносин в системі «держава – роботодавці – профспілки», активізація інвестиційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності території не можливе без суттєвого вдосконалення законодавчої та нормативно-методичної бази, без формування інвестиційного бізнес-клімату регіону/міста на основі ефективного використання економічного потенціалу.

Основою для впровадження програм підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості території є досягнення узгодження інтересів громадян, роботодавців, органів влади усіх рівнів у її впровадженні. При цьому, впровадження програм передбачає наступне:

- формування механізмів стратегічного партнерства громадян, роботодавців, науковців, органів влади у виробленні та реалізації програми підвищення конкурентоспроможності території;

- здійснення інвестиційних проектів, можуть значно поліпшити соціально-економічний стан території;

- виконання рекомендацій щодо підвищення ефективності використання бюджету території.

Ідея розробки концепції інвестиційного бізнес-клімату регіону/міста полягає у дослідженні тенденцій до змін структурних елементів економічного потенціалу населеного пункту (з урахуванням природних, ресурсних, екологічних, комунікаційних та демографічних обмежень і формування, на цій основі, принципів і методів забезпечення збалансованого шляху економічного розвитку, формування соціально-орієнтованої системи суспільно-виробничих відносин при безумовному дотриманні відповідних співвідношень між частинами системи.

Розробку концепції інвестиційного бізнес-клімату регіону/міста необхідно розглядати як особливий вид діяльності учасників суспільного виробництва: суб'єктів господарювання, виконавчих органів влади і органів місцевого самоврядування, населення, який полягає в підготовці відповідних проектів стратегічних рішень. Участь у такій діяльності стає важливою з причини ускладнення ситуації (посилення міжрегіональних розбіжностей), коли тільки консолідація зусиль дозволяє знаходити правильні рішення та дає можливість ефективно їх реалізовувати.

У загальному вигляді алгоритм розробки вказаної концепції може бути реалізований за такою схемою (рис. 3.1).

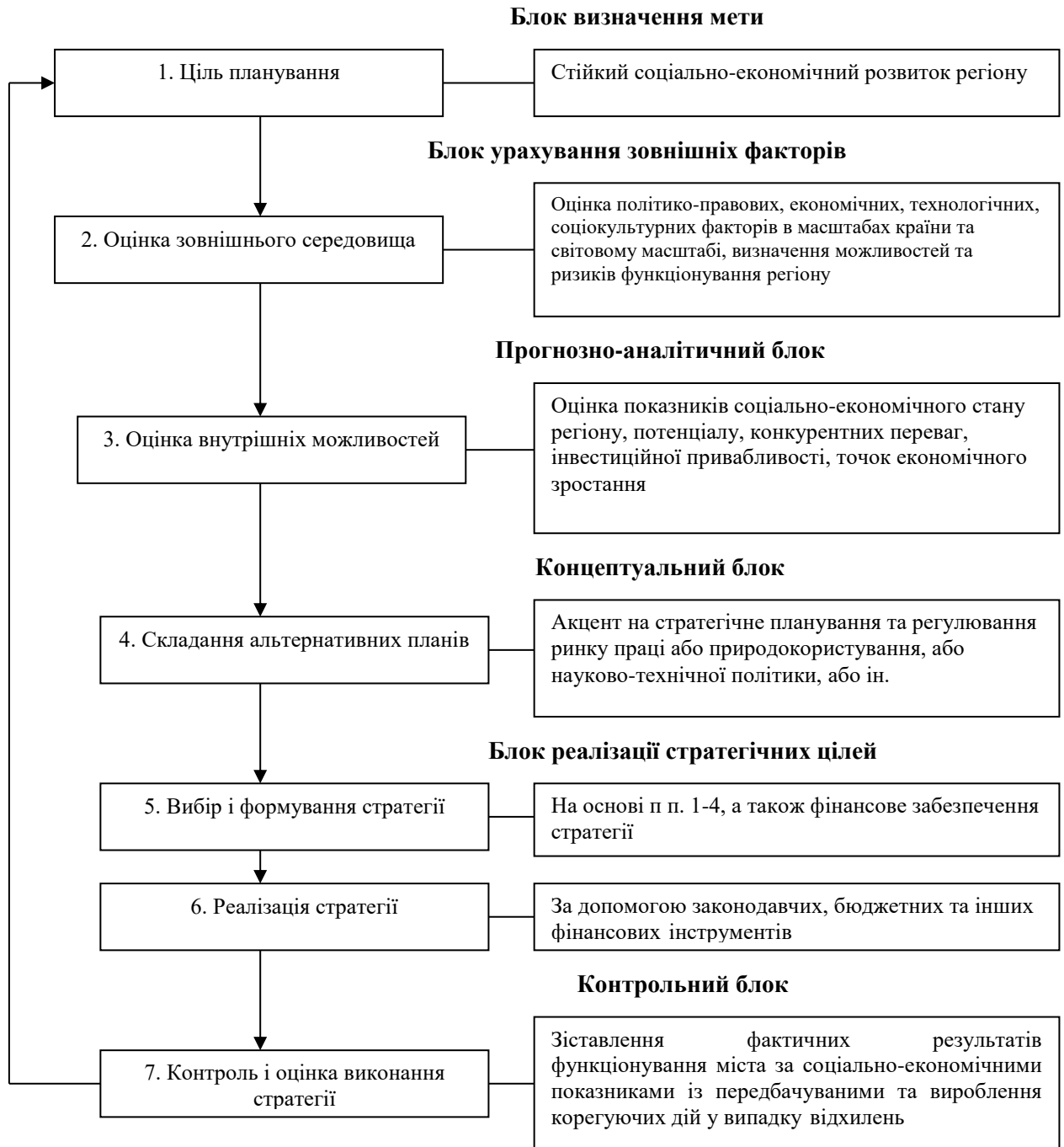

Рис. 3.1. Алгоритм розробки та реалізації концепції

Оснoву досягнення головної стратегічної мети складатимуть три види ефектів:

- ефект масштабу, коли матиме місце зниження середніх витрат виробництва впродовж тривалого періоду часу за рахунок збільшення обсягів створюваних товарів, робіт і послуг (цей вид ефекту можливий за умови створення оптимальних розмірів підприємств і організацій);

- ефект мультиплікатора, коли приріст або скорочення сукупного попиту обумовлюватиме кратний йому приріст загальних обсягів виробництва й національного доходу (цей вид ефекту залежить від умов дотримання пропорції, в якій поточні доходи розподілятимуться на споживання та накопичення, або від граничної схильності людей до накопичення);

- ефект синергії, коли в результаті ускладнення системи продуктивних сил, появи в ній нових елементів, їх комплексної взаємодії з'являтиметься нова продуктивність, що перевищує просту суму продуктивності кожної з цих складових (цей вид ефекту можливий за умови виникнення якісно нових джерел розвитку).

3.2. Системний підхід до залучення іноземних інвестицій у розвиток виробничого потенціалу регіону та державного регулювання імпорту та експорту

Залучення іноземних інвестицій та державне регулювання експортно-імпортних операцій повинно сприяти розв'язанню наступних проблем економічного та соціально- економічного розвитку:

- використання незатребуваного науково-технічного потенціалу, і першу чергу на підприємствах військово-промислового комплексу, що підпадають конверсії;

- активне просування продукції, товарів та послуг та в першу чергу програмних технологій на зовнішні ринки;

- розширення та диверсифікація експортного потенціалу товарів а не сировини з одночасним започаткуванням виробництв імпортозаміщення;

- створення перспективних, сучасних робочих місць та застосування новітніх технологій та впровадження передових, новітніх форм організації виробництва;

- запровадження цивілізованих відносин за досвідом передових економік у підприємницькій сфері;
- сприяння сучасного розвитку виробничої інфраструктури та забезпечення соціального захисту.

За даними фахівців [33], для проведення структурної перебудови економіки лише протягом п'яти років необхідно залучити не менше 70 млрд грн. Кризові явища у соціально-економічному плані 2014 року та подальша агресія Російської Федерації призвели до погіршення становища із залученням інвестицій від іноземних партнерів та здійснення внутрішніх капіталовкладень. Непривабливість інвестиційного клімату, зумовлена вищезазначеними чинниками і нестача коштів для капіталовкладень зумовили різке погіршення показників інвестиційної діяльності в цілому по Україні та по її регіонах. Пошук на регіональному рівні нових експортних ринків, обумовлений зміною в результаті адміністративного реформування зв'язків між суб'єктами господарювання, а також дефіцит накопичених матеріалів зумовлюють посилену увагу до поліпшення інвестиційної спроможності регіонів. Тому пошук місцевих ресурсів, їх , примноження і ефективне використання вимагає розробки комплексних заходів до підвищення інвестиційної можливостей регіонів і, як наслідок, розширення зовнішньоекономічної діяльності. При цьому, на заваді підвищенню інвестиційної привабливості регіонів України стоїть низка проблем, які були нами узагальнені та наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Негативні фактори впливу на інвестиційну діяльність в регіонах.

№	Негативні фактори	Зміст
1.	Неналежне інституційне забезпечення проведення інвестування в регіонах.	Інвестиційна діяльність на регіональному рівні не стала основним елементом системи керування інвестиційною діяльністю. Як правило, «інвестиційна стратегія» регіону являє собою набір й щодо залучення інвесторів до співпраці у окремих інвестиційних проєктах; відсутнє стратегічне

		спрямування розкриттю внутрішнього економічного потенціалу регіону.
2.	Недосконалість організаційно-економічних інструментів реалізації економічного потенціалу регіонів.	Інституційним інструментом реалізації економічного потенціалу регіону є регіональні стратегії. Тексту стратегії не зумовлює отримання висновків інвестора в про можливість/ефективність здійснення інвестування.
3.	Суттєве скорочення залучення інвестицій внаслідок погіршення соціально-економічної ситуації в країні і падіння інвестиційної привабливості регіонів Сходу України через ведення бойових дій на їх території.	В умовах фактичної війни та дестабілізації суспільно-політичної ситуації у східних та прикордонних регіонах прогнозується подальше падіння обсягів залучення інвестиційних ресурсів. Від інвесторів, очевидно, слід очікувати гальмування інвестиційної активності або припинення інвестування.
4.	Слабка ефективність інструментів фінансування інвестиційних проектів.	Основний вплив на інвестиційну діяльність мають такі механізми, як обсяг державних замовлень, діяльність державний фонд регіонального розвитку, різні інвестиційні субвенції («субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів)»).
5.	Неналежна ефективність розподілу інвестицій, мала віддача від інвестицій.	Має місце концентрація капітальних інвестицій у галузях переробної промисловості (20,1%) та будівництва (17,7%), та інвестицій (акціонерного капіталу) із-за кордону – у галузях переробки (27,1%), фінансовій та страховій діяльності (25,3%), оптовій та роздрібній торгівлі, ремонту автотранспортних засобів (разом 12,8%). Внаслідок надмірного нарощування інвестиційного потенціалу високо затратних галузей неможливо досягти успіху в економічному розвитку. Фіксується неналежна кількість капітальних інвестицій у видобувній промисловості (11,3%) та сільського, лісового господарства (7,3%) та інвестиційної активності здебільшого у галузі будівництва (2,8%), видобувній промисловості (3,1%).
6.	Недосконалість корпоративного управління.	Однією із причин відпливу капіталу можна назвати недосконалість корпоративного права – законодавства про акціонерні товариства, яке не стимулює розвиток і часто протирічить сучасним вимогам господарювання.
7.	Проблеми із недотриманням взаємних зобов'язань.	Власники українських компаній– нерезидентів, олігархи, яких не влаштовують норми вітчизняного законодавства. виводять капітал за межі України.

Джерело: Шевченко О.В. Інструменти підвищення інвестиційної спроможності регіонів в контексті розкриття внутрішнього потенціалу розвитку: Аналітична записка, №20, Серія «Регіональний розвиток» / Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://old2.niss.gov.ua/articles/1658/>

З метою підвищення інвестиційної спроможності регіонів, інтенсифікації використання економічного потенціалу регіонів, доцільно впровадити ряд системних заходів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Систематизація організаційних заходів, спрямованих на вдосконалення регіональної інвестиційної політики

№	Заходи	Зміст
1	Формування системи регіональних інвестиційних стратегій на основі загальнодержавної інвестиційної стратегії.	Змінити стратегії регіонального розвитку завдяки визначенню інвестиційних пріоритетів кожного регіону, способів реалізації та джерел фінансування. Встановити зв'язки інвестиційних пріоритетів із стратегічними пріоритетами регіонів. Унормувати ступінь участі інвесторів, котрі реалізують інвестпроекти на регіональному рівні.
2	Формування цілісної системи інструментів інтенсифікації використання економічного потенціалу регіону.	Необхідно долучити до регіональних стратегій розділ, де передбачити геоінформаційну систему моніторингу регіональних ресурсів (складових елементів економічного потенціалу) та інформаційного забезпечення управлінських рішень.
3	Призупинення падіння обсягів капітального інвестування та відтоку прямих іноземних інвестицій	Здійснюватимати ефективний захист інвесторів і забезпечити надання гарантії іноземним інвесторам щодо незмінності умов провадження бізнесу в регіонах.
4	Підвищення ефективності інструментарію для фінансового забезпечення капітальних проектів	Внести зміни до статті 4 «Сфери застосування державно-приватного партнерства» Закону України «Про державно-приватне партнерство», долучивши до переліку сфер державно-приватного партнерства наступні: - спорудження об'єктів соціальної інфраструктури; - розробка родовищ газоконденсатних і нафтогазоконденсатних енергетичних ресурсів; - розробка та упровадження унікальних новаторських технологій.
5	Підвищення ефективності розподілу інвестицій та підвищення їх віддачі.	Стимулювати кооперацію на регіональному рівні з метою спільного залучення інвестицій, зокрема до підприємств комунальної форми власності.
6	Удосконалення корпоративного управління	Створити розгалужену мережу об'єктів інвестиційної інфраструктури, яка передбачає наявність утворень спільного інвестування, що спрощує можливості ведення інвестиційної діяльності. Це зумовить нарощення інвестиційного потенціалу регіонів, спрощення документального забезпечення ліцензування, тощо.

Джерело: Шевченко О.В. Інструменти підвищення інвестиційної спроможності регіонів в контексті розкриття внутрішнього потенціалу розвитку: Аналітична записка, №20, Серія «Регіональний розвиток» /

Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]: Режим доступу - <http://old2.niss.gov.ua/articles/1658/>

Практична реалізація цих завдань потребує докорінного перегляду ідеології державної регіональної інвестиційної політики, формування відповідного нормативно-правового та організаційно-економічного забезпечення розширення зовнішньоекономічних відносин. Головним завданням таких відносин мають стати державні/регіональні інвестиційні програми, які будуть, з одного боку, забезпечувати протекціонізм для вітчизняного товаровиробника, а з іншого, - забезпечувати прозорі умови залучення іноземних інвестицій.

У формуванні цільових комплексних територіальних інвестиційних програм мають розглядатися наступні етапи:

- виокремлення проблем для програмної розробки;
- ухвалення рішення про розробку цільової програми;
- експертна оцінка цільової програми;
- затвердження розробленої цільової програми;
- реалізація цільової програми та поточний контроль за її виконання (рис. 3.3).

Відбір проблем для програмної розробки повинен, на наш погляд, проводитися з урахуванням наступних факторів:

- значимість заявленої проблеми;
- неможливість її вирішення у прийнятні терміни за рахунок використання чинних ринкових механізмів та необхідність регіональної підтримки її рішення;
- принципова новизна і висока ефективність технічних, адміністративних заходів, які потрібні для широкомасштабного поширення науково-технічних досягнень і підвищення на цій основі ефективності виробництва продукції;
- необхідність створення міжгалузевих зв'язків технологічно пов'язаних виробництв для вирішення даної проблеми, що виникла;

- принципова новизна і висока ефективність технічних, організаційних та інших заходів, необхідних для широкомасштабного поширення прогресивних науково-технічних досягнень і підвищення на цій основі ефективності суспільного виробництва;

- необхідність координації міжгалузевих зв'язків технологічно пов'язаних галузей і виробництв для вирішення даної проблеми.

При обґрунтуванні необхідності вирішення проблем програмними методами, повинні враховуватися пріоритети і цілі соціально-економічного розвитку регіону, напрямки структурної і науково-технічної політики, прогнози розвитку.

Рис. 3.3. Блок-схема дій з розробки інвестиційних програм.

Джерело: Соколов М. О. Вдосконалення управління регіональним соціально-економічним розвитком в умовах транзитивної економіки / Автореф. дис. доктора екон. наук. Харків, 2006. – 41 с.

Необхідно враховувати також загальнодержавні потреби у фінансових ресурсах, аналітичні звіти економічного та екологічного стану регіону, зовнішньополітичні, зовнішньоекономічні чинники та міжнародні угоди.

ВИСНОВКИ

Планом завдань і заходів із реалізації Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки, було передбачено забезпечення умов для створення центрів інноваційних технологій та секторальних кластерів у регіонах. Завдання щодо підвищення конкурентоспроможності експортоорієнтованих підприємств є, на наш погляд, такими, що відповідають інтересам національного товаровиробника.

Разом з тим, підвищення конкурентоспроможності в умовах міжнародного поділу праці можна досягти тільки на основі розробки та впровадження нової концепції бізнес-клімату регіону на основі ефективного використання економічного потенціалу, вдосконалення науково-методичних підходів до оцінки та прогнозування компонент економічного потенціалу регіональних систем: виробничої, природно-ресурсної, трудової, банківської, фінансової, інвестиційної та ін. Траєкторія регіонального розвитку, формування сприятливого бізнес-клімату можлива при забезпеченні пропорцій між елементами економічного потенціалу на регіональному та міжрегіональному рівнях та державному регулюванню експортно-імпортних операцій.

На основі проведених у кваліфікаційній роботі досліджень можна зробити наступні основні висновки:

1. У 2020 році зовнішньоторговельний оборот товарами підприємств Сумської області з країнами Європейського Союзу склав 593,5 млн. доларів. Експорт товарів становив 309,4 млн. доларів, а імпорт, - 284,1 млн. доларів. В загальній структурі зовнішньоторговельного обороту експортно-імпортні операції з країнами Європейського Союзу склали $593,5/1812,0 \cdot 100 = 32,76\%$. Такий показник слід вважати досить вагомим, враховуючи географічне розташування області та структурні зміни в економіці, які відбуваються в останні роки.

2. Негативні тенденції, які відбуваються в колись потужних машинобудівних кластерах – Сумському, Роменському, Конотопському,

Свеському, Путивльському призвели до того, що питома вага машинобудівної галузі в загальному обсязі експорту в 2020 році склала $118,8/974,6 \cdot 100 = 12,2\%$. Такий показник не відповідає потенційним можливостям машинобудівної галузі області та є передумовою проведення оцінки та прогнозування виробничого потенціалу як основної складової економічного потенціалу Сумської області.

3. Проведений порівняльний аналіз виробничого та трудового потенціалів міст Сумської області дає підстави зробити висновки про неоднорідну тенденцію для різних населених пунктів. Виробничий потенціал Глухова та Лебедина в загальній структурі виробничого потенціалу області становить незначну частку. Динаміка показника рейтингу інвестиційної ефективності/привабливості Сумської області є від'ємною, тоді як м. Суми, - зростаючою.

4. Іноземні інвестиції у вітчизняну економіку зіштовхуючись з рядом проблем, зумовлених економічними, політичними та фінансовими чинниками та законодавчою нестабільністю в Україні для їх вирішення потребують регулювання в т.ч. регулювання експортно-імпортних операцій.

5. Сумський регіон потребує корекції митних тарифів у напрямку зменшення митного навантаження на інноваційну продукцію у вигляді верстатів, засобів вимірювання, контролю якості, яку так потребують підприємства машинобудування або запровадження "добровільного" нетарифного регулювання, наприклад продукції лісового господарства, сільськогосподарського виробництва, що може суттєво збільшити інвестиційну привабливість підприємств регіону і зумовити розвиток переробки такої продукції саме на підприємствах розташованих на територіях місцевих громад.

6. Державне регулювання експортно-імпортних операцій не вичерпало своїх можливостей і може бути застосованим з метою підвищення ефективності регіональної/муніципальної економіки. Це можливо на основі

врахування на державному рівні, як нової концепції інвестиційного бізнес-клімату регіона/міста так і узагальнених висновків за галузями економіки.

Список використаних джерел

1. Експертне опитування «Оновлення Експортної стратегії України» / Міністерство економіки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScGEEBdQVR5s3pvXzATwe2-iPRdjaZ7j0Fopnf-n1-8MISw8A/viewform>.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69275
3. Стратегія підтримки експорту / Міністерство економіки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dc24b847-1034-4333-8c72-eed79f229dc1&title=InformatsiiaProReformuPidtrimkaEksportu>
4. Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
5. Закон України від 20.12.2016 р. № 1792-VIII «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text>
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р. № 1109 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2020 рік» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2019-п#Text>
7. Закон України від 03.11.2016 р. № 1724-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-19#Text>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р «Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-19#Text>
9. Закон України від 22.12.1998 р. № 332-ХІ «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text>
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 893 «Деякі питання реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської

діяльності в Україні» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2019-п#Text>

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 року № 1329 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт, яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2021 рік» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-perelikiv-tovariv-eksport-ta-import-yakih-pidlyagaye-licenzuvannyu-ta-kvot-na-2021-rik-1329-281220>

12. Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-519#Text>

13. Кокоріна В.І. Основні тенденції розвитку форм міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. Економічний простір. - 2012. - № 6. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

14. Шинкаренко Р.В., Семенець В.В. Сутність та особливості форм виходу підприємств на зовнішні ринки / Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2018. – Випуск 1(12). – С. 19-24. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/SHinkarenko-R.V.-Semenets-V.V..pdf>

15. Міжнародна зустрічна торгівля [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/137337/ekonomika/mizhnarodna_zustrichna_torgivlya

16. Сумська торгово-промислова палата. Режим доступу: <http://cci.sumy.ua>

17. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 201 від 06.09.2001 року «Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0833-01#Text>

18. Кисіль В. Право, що застосовується до зовнішньоторговельних договорів: тенденції розвитку законодавчого регулювання // Юридичний журнал. – 2004, № 2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://vkr.ua/publication/the_law_regarding_foreign_trade_agreements_regulatory_development_trends

19. Указ Президента України «Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні» від 7 листопада 1994 р., № 659/94 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/659/94#Text>

20. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 р. № 159 «Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-2015-%25D0%25BF#Text>

21. Наказ Міністерства економіки України від 29 червня 2000 року № 136 Про порядок реєстрації та обліку зовнішньоекономічних договорів

- (контрактів) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/reg4641?an=169&ed=2005_12_15
22. Третяк В. В. Экспортный потенциал региона при оценке возможностей регионального внешнеэкономического развития / В. В. Третяк // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №12. – С.110-117.
23. Шаблі О. І. Основи загальної суспільної географії / О.І. Шаблій. [Книга]. – Львів.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 444 с.
24. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография / Под общей ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 973 с.
25. Петровська С. А. Оцінки інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз // Механізм регулювання економіки. – №2. – 2012. – С.90-97.
26. Балацький О.Ф., Теліженко О.М., Соколов М.О. Управління інвестиціями: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 232 с.
27. Стахорська С.І. Методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів України // Управління розвитком, 2016. – № 4 (186). – С. 30-38.
28. Офіційний сайт рейтингового агентства «IBI Rating». Режим доступу: <http://ibi.com.ua>.
29. Міжнародний центр перспективних досліджень. Regional business environment in Ukraine. Методологія. Режим доступу: <http://competitiveness.icps.com.ua/methodology>.
30. Офіційний сайт рейтингового агентства «Методологія рейтингу міст та регіонів». Режим доступу: <http://euro-rating.com.ua/regiony/metodologiya/>.
31. Рейтингове агенство «Євро-рейтинг». Режим доступу: <https://euro-rating.com.ua>
32. Маніфест роботодавців України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://fru.ua/ua/initiatives/the-ukrainian-employers-manifesto>.
33. Капітальні інвестиції – рушій економічного зростання. [Електронний ресурс]: Режим доступу – зростання. Режим доступу: <https://www.uifuture.org/post/kapitalni-investicii-statistika/>